

Żebrowski, Tadeusz

Studia specjalistyczne księży diecezji płockiej po drugiej wojnie światowej

Studia Płockie 7, 113-128

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Tadeusz Żebrowski

STUDIA SPECJALISTYCZNE KSIĘŻY DIECEZJI PŁOCKIEJ PO DRUGIEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ

**Treść: Wstęp. I. Pierwsze lata powojenne: 1945—
—1954. II. Studia uniwersyteckie księży w latach
1952—1978. III. Soborowe Studium Teologiczno-
-Pastoralne.**

WSTĘP

Diecezja płocka podobnie jak inne polskie diecezje posiada Seminarium Duchowne, a od początku lat międzywojennych także szkołę średnią, w której młodzież męska zdobywa przygotowanie do podjęcia studiów filozoficzno-teologicznych. Istnienie tych dwóch zakładów wymaga przygotowania kadr nauczających, a więc zdobycia specjalistycznej wiedzy z różnych dyscyplin humanistycznych, przyrodniczych, filozoficznych i teologicznych. Także praca w różnych wydziałach Kurii Diecezjalnej domaga się pełniejszego przygotowania prawnego albo z zakresu teologii praktycznej. Te konieczności wymagały wysyłania przez władze diecezjalne księży na tego rodzaju studia, dla zaspokojenia potrzeb wyłaniających się w omówionych dziedzinach. Obok tego pojawił się nurt osobistych zainteresowań rozbudzony w czasie studiów seminaryjnych. Wiódł on wielu księży na drogę łączenia pracy duszpasterskiej z kilkuletnim dodatkowym wysiłkiem w celu pogłębienia swej wiedzy w wybranej dziedzinie, najczęściej teologicznej, zdobycia stopnia akademickiego, a niekiedy dalszej pracy naukowej. Z czasem pojawił się nowy rodzaj studiów. W 1972 r. zastąpiono egzaminy wikariuszowskie studiami w Soborowym Studium Teologiczno-Pastoralnym.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. nastąpiło spolszczenie studiów seminaryjnych w dawnych zaborach rosyjskim i niemieckim. W uniwersytetach warszawskim i wileńskim otwarto wydziały teologiczne. Powstały w 1918 r. Katolicki Uniwersytet Lubelski otworzył dla księży możliwości studiów nie tylko filozoficzno-teologicznych, ale i humanistycznych. Bp Antoni Julian Nowowiejski już w r. 1921 jako pierwszy z bpów w byłym Królestwie Kongresowym wprowadził obowiązek posiadania matury dla kandydatów wstępujących do seminarium duchownego. Stworzyło to podstawę do uznania Płockiego Seminarium Duchownego za wyższy zakład naukowy, posiadający prawa szkół akademickich, na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 IX 1925 r. (Dziennik Ustaw z 1925 r. nr 10, poz. 710). Dzięki temu studia seminaryjne były zaliczane przy staraniach o uzyskanie stopnia

akademickiego na wydziałach teologicznych uniwersytetów państwowych po przedstawieniu pracy magisterskiej i złożeniu odpowiednich egzaminów. Skorzystało z tej możliwości kilku księży w okresie międzywojennym i bezpośrednio po ostatniej wojnie.

Druga wojna światowa spowodowała ogromne straty wśród duchowieństwa diecezji płockiej sięgające blisko $\frac{1}{3}$ stanu, a w personelu nauczającym w obu zakładach nawet większe, bo na 24 wykładających przed samą wojną księży 11 poniosło śmierć w Działdowie lub innych obozach koncentracyjnych albo też zmarło w latach 1939—1945. Dalszych trzech księży zostało przy pracy duszpasterskiej podjętej w czasie wojny, a ks. prof. M. Żywczyńskiego zaangażowano w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

W 1945 r. z przedwojennego personelu podjęło pracę w Seminarium i Liceum tylko sześciu księży profesorów, a mianowicie księża: Feliks Słonicki — rektor, Wacław Jezusek, Czesław Pacuszka, Bolesław Strzeszewski, Józef Góralski i Jan Radomski. Trzech dalszych zaczęło pracę dopiero w następnych latach: ks. Jakub Wójcicki w 1946 r., ks. Ignacy Marciniak po powrocie z obozu w 1947 r. i ks. Kazimierz Starościński w 1948 r.

Jeszcze przed wojną ukończyli uczelnie rzymskie księża: dr teol. Roman Berliński, dr prawa Zdzisław Piechna, licencjat teologii Edmund Szewczak, a nie ukończone studia posiadał ks. Konrad Gąsiorowski. Także ks. licencjat psychologii Seweryn Wyczałkowski, który ukończył studia w Lowanium, obok powyższych czterech, podjął w 1945 r. wykłady w Seminarium. Prawie wszyscy księża początkowo pełnili, obok zajęć w Seminarium, inne funkcje w Kurii Diecezjalnej albo w duszpasterstwie, odczuwającym dotkliwe braki. Te przyczyny sprawiły, że w ciągu najbliższych pięciu lat tylko dwóch księży mogło podjąć studia na Uniwersytecie Warszawskim. Inni studiujący w tym samym czasie pozostawali za granicą, ze względów zdrowotnych, po przejściach obozowych, lub pracowali w duszpasterstwie wśród Polonii.

W niniejszym artykule pragnę omówić studia księży na uczelniach krajowych i zagranicznych; pierwsze dwa rozdziały będą poświęcone temu zagadnieniu, trzeci zaś Soborowemu Studium Teologiczno-Pastoralnemu. Podstawę źródłową stanowią katalogi diecezjalne z lat 1946, 1948, 1951, 1958, 1966, 1970, 1972, 1978; „Miesięcznik Pastorski Płocki” z lat 1946—1952, i 1957—1976; Akta Kurii Diecezjalnej, teczki nr IX D i XV D, dotyczące księży studiujących na uniwersytetach, i akta Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego oraz ankieta przeprowadzona wśród części księży na temat lat studiów, uczelni i prac dyplomowych. (Część prac dyplomowych znajduje się w Bibliotece Diecezjalnej). Niemożliwość dotarcia do wszystkich księży nie pozwoliła w sposób zamierzony, możliwie dokładnie, przedstawić poruszonych zagadnień.

I. PIERWSZE LATA POWOJENNE: 1945—1954

Pierwsze dziesięciolecie powojenne zasługuje na odrębne omawianie z tej racji, że studiowali wówczas bardzo nieliczni księża, a także dlatego, że w 1954 r. uległy likwidacji wydziały teologiczne na Uniwersytetach w Krakowie i Warszawie, a powstała wówczas Akademia Teologii Katolickiej

w Warszawie. Drugim motywem przemawiającym za przyjęciem tej daty jest zakończenie w tym czasie studiów księży pozostających za granicą, z pewnym wyjątkiem, o którym tu będzie mowa. W tym czasie studia stacjonarne na uniwersytetach podjęło i ukończyło czterech księży. Pierwszym, który uzyskał pozwolenie na studia na Uniwersytecie Warszawskim, już w r. 1946 był wikariusz z Gostynina ks. Bolesław Zieleniecki; ukończył on Wydział Prawny tej uczelni uzyskując magisterium prawa cywilnego i pozostał w Warszawie¹. W tym samym roku rozpoczął studia filozoficzne na Wydziale Teologicznym w Warszawie ks. Marcei Molski i ukończył je w 1951 r. pracą doktorską: *Metoda dedukcyjna według Bernarda Bolzana*².

W styczniu 1950 r. podjął studia teologiczne na KUL ks. Konrad Gąsiorowski; uwieńczył je w grudniu 1951 r. pracą doktorską: *Ks. Jakub Wujek jako tłumacz psalterza Dawidowego*³. Jesienią 1950 r. rozpoczął w Lublinie studia z zakresu teologii moralnej ks. Jan Wosiński (obecnie bp sufragan w Płocku); ukończył je w 1954 r. pracą doktorską: *Nauka św. Tomasza o istocie roztropności*⁴. Niektórzy księża nawet w warunkach wojennych nie zrywali kontaktu z książką. Do takich należał ks. Leonard Perkowski, który będąc w latach wojny wikariuszem w Ciechanowie, przygotował pracę magisterską i znaczną część doktorskiej. Pierwszą z nich już w maju 1945 r. przedstawił u ks. prof. Wł. Wichra na Wydziale Teologicznym UJ, drugą zaś w r. 1950⁵. Na początku lat pięćdziesiątych przedłożyli swe prace na teje uczelni i uzyskali magisteria z teologii księża: Stanisław Kowalczyk⁶ i Kazimierz Maj⁷. Ks. Władysław Celmerowski w r. 1952 u ks. prof. Wł. Wichra uzyskał magisterium; rozpoczął też przygotowanie pracy doktorskiej⁸.

Kilku księży i kleryków po przejściach obozowych pozostało za granicą. Niektórzy spośród nich podjęli studia na tamtejszych uczelniach. W Paryżu powstało Polskie Seminarium Duchowne; jego wychowankowie studiowali w Instytucie Katolickim w Paryżu i zdobywali stopnie akademickie. Tam dokończył swe studia teologiczne ks. Tadeusz Karczewski i przyjął święcenia kapłańskie już w 1945 r.; po dłuższej przerwie rozpoczął na tej samej uczelni studia socjologiczne, uwieńczono w 1954 r. rozprawą doktorską pod tytułem: *Aspekt społeczny polskiej szkoły we Francji*⁹. W Polskim Semina-

¹ MPP. R. 35 (1946), s. 48; Rocznik Archidiecezji Warszawskiej, W. 1958, s. 160.

² MPP. R. 36 (1947), s. 336; MPP. R. 41 (1952), s. 30; Pracę magisterską napisał na temat: *Zadania pierwotne w nauce według filozofii św. Tomasza z Akwinu*; drukowana w *Colectanea Theologica*, R. 28 (1957), s. 5—40.

³ Część pracy drukowana: *Książka Jakub Wujek jako tłumacz psalterza Dawidowego*; *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, R. 7 (1960) z. 3, s. 39—49.

⁴ MPP. R. 40 (1951), s. 67.

⁵ Obydwie prace ks. Perkowskiego L. zachowane w rękopisie znajdują się w Bibliotece Seminarium Duchownego, pierwsza nosi tytuł: *Kościół jako Mistyczne Ciało Chrystusa na podstawie listów św. Pawła*, s. 210; praca doktorska: *Msza św. jako ofiara Mistycznego Ciała Chrystusa (wykład liturgiczno-ascetyczny)* rks. s. 418. Ks. K. Maj; Ks. dr Leonard Perkowski proboszcz parafii Karniewo, nekrolog, MPP. R. 54 (1969), s. 47—48.

⁶ Praca magisterska nosiła tytuł: *Wpływ strachu na odpowiedzialność moralną za czyny ludzkie, na podstawie: J. Pieter, Walka ze strachem, maszyn. s. 68.*

⁷ Ks. J. Gołaszewski, Sp. ks. kanonik Kazimierz Maj dziekan i proboszcz w Różanie, MPP. R. 60 (1975), s. 177.

⁸ Praca magisterska: *Nierozzerwalność węzła małżeńskiego w świetle Pisma Świętego, maszyn. s. 102.*

⁹ Ks. Tadeusz Karczewski przed wojną ukończył trzeci kurs w Seminarium Płockim (*Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri ... dioc. Plocensis pro Anno Domini 1939*, Pł. 1938, s. 25); uwięziony 7 IV 1940 r. przebywał w obozie koncentra-

rium Duchownym w Paryżu i Instytucie Katolickim ukończył studia uzyskując licencjat z teologii w 1954 r. ks. Aleksander Milewski, pochodzący z Płocka¹⁰.

Bezpośrednio po wojnie studiowało w Paryżu dwóch księży. Ks. Leszek Grabowski w Instytucie Katolickim uzyskał kolejno licencjat, a następnie w 1953 r. doktorat na podstawie rozprawy: *Fondament methaphisique du beau, evolution historique du problème*. Podjął następnie studia z historii sztuki na École du Louvre — zakończone bacalaureatem¹¹. Ks. doc. dr Franciszek Sokołowski w latach 1948—1952 prowadził w bibliotekach paryskich studia nad kulturą starożytnej Grecji i słuchał wykładów na École Practique des Hautes Études z zakresu Starego i Nowego Testamentu oraz języków semickich¹².

W Anglii po wystąpieniu z wojska ukończyli studia seminaryjne księża: Stanisław Borek i Piotr Szefler. Ks. P. Szefler podjął następnie w Rzymie na Angelicum studia filozoficzne, gdzie w r. 1953 uzyskał licencjat; na Gregorianum na podstawie pracy: *Mariologia Iustini Miechoviensis OP 1590—1649*, otrzymał doktorat; w Pontificum Institutum Biblicum ukończył studia biblijne uwieńczone licencjatem w r. 1957. W roku następnym wrócił do kraju¹³. Około 1950 r. studiował w Rzymie teologię ks. Kazimierz Krzyżanowski uzyskując licencjat¹⁴.

Na zakończenie tego przeglądu wypadnie zaznaczyć, że w trudnym okresie powojennym, ogromnego braku kapłanów, z czterech księży studiujących w kraju, trzech włączyło się natychmiast po ukończeniu studiów do pracy dydaktycznej w Seminarium; dwóch pracuje w nim nadal. Ze studiujących za granicą w 1958 r. wrócili do kraju księża L. Grabowski i P. Szefler i także poświęcili się pracy dydaktycznej w seminarium, obok innych zajęć.

cyjnym w Dachau, wyzwolony 29 IV 1945 r. Archiwum Kurii Diecezjalnej w Płocku. Teczka XV D, s. 152.

¹⁰ Archiw. Kurii Diec. sygn. XV D, s. 125, 156, 174, 194.

¹¹ Tamże, s. 76, 146, 217; Studia filozoficzne w Instytucie Katolickim odbył w latach 1946—1948, licencjat na podstawie pracy: *Doit-on rectifier la conception du temps selon la théorie de relativité restreinte*. Praca doktorska ukończona była już w r. 1951 i liczyła s. 269, jej fragment drukowany w wersji polskiej: *Próby rozszyfrowania tajemnic sztuki*, Studia Płockie t. 2 (1974), s. 167—207.

¹² Tamże, s. 164, 172, 185 i 205.

¹³ Arch. Diec. Pł. akta personalne: wśród nich zachowane dyplomy licencjacki z Angelicum i Biblicum oraz doktorski z Gregorianum, wystawiony 22 X 1962 r. Fragment pracy doktorskiej drukowany: *Mariologia Iustini Miechoviensis OP 1590—1649, Romae, 1961 8°*, s. 116. Ks. P. Szefler po powrocie do kraju włączył się do prac nad Biblią Tysiąclecia; przygotował w niej I Księgę Kronik oraz Pro-roka Micheasza: Tę ostatnią przetłumaczył i objaśnił do wydawnictwa Pallottinum: *Pismo Sw. Starego Testamentu T. XII-1, Poznań, 1968*, s. 349—415. Opracował także szereg artykułów w różnych czasopismach; zmarł 21 III 1974 r. MPP. R. 59 (1974), s. 430—432.

¹⁴ Diecezja Płocka, Pł. 1978, s. 505.

II. STUDIA UNIWERSYTECKIE KSIĘŻY W LATACH 1952—1978

Od r. 1950 kończyły seminarium liczniejsze kursy, kolejno: 1950 — 12; 1951 — 13; 1952 — 15; 1953 — 22; 1 w 1954 r. W ciągu pięciu lat przybyło 63 księży; po uwzględnieniu zmarłych w tym czasie (28) 35 zasililo pracujących w duszpasterstwie. W r. 1954 przedłużono naukę w seminarium, podobnie jak to było przed wojną, do sześciu lat, dotąd bowiem święcenia były udzielane na początku szóstego roku studiów. Już jesienią 1952 r. ks. bp T. Zakrzewski skierował do Lublina subdiakona Zbigniewa Patejkę; studiował on teologię dogmatyczną i w 1956 r. uzyskał licencjat; rozpoczął następnie pracę doktorską, ale przy zajęciach duszpasterskich nie zdołał jej ukończyć¹. W 1953 r. rozpoczęło w Lublinie naukę trzech absolwentów seminarium: ks. Stanisław Kutniewski studiował klasykę (1953—1958) i uzyskał magisterium²; ks. Tadeusz Rutowski filozofię i osiągnął w r. 1958 magisterium, by po rocznej przerwie podjąć studia doktoranckie, które ukończył w 1960 r. rozprawą: *Determinizm i indeterminizm w świetle pierwszych zasad filozofii tomistycznej*³; diakon Mirosław Pacuszkiewicz (1953—1958) studia polonistyczne, a po ich ukończeniu zaraz teologię dogmatyczną, z której w 1960 r. uzyskał licencjat⁴.

W następnych kilku latach prawie corocznie kierowano na studia jednego lub dwóch księży, z jednym tylko wyjątkiem, do Lublina. Ks. Roman Dworecki na wydziale prawnym (1954—1958) uzyskał magisterium, a następnie w 1960 r. przedstawił rozprawę doktorską: *Szafarz sakramentu bierzmowania w Kościele Zachodnim, studium historyczno-prawne*⁵. Prawo studiował także ks. Józef Kowalski (1955—1959). Ks. Tadeusz Król — teologię dogmatyczną (1958—1962) pisząc pracę licencjacką⁶. Ks. Tadeusz Kuczyński odbył studia filozoficzne w dwóch etapach, w pierwszym zakończonym magisterium (1958—1961), w drugim (1970—1972) rozprawą doktorską: *Duch jako forma ciała — z Tomaszowej teorii człowieka*⁷. Ks. Stanisław Bońkowski na wydziale teologicznym studiował historię Kościoła (1959—1963), w 1967 r. na podstawie pracy: *Św. Stanisław Kostka — monografia historyczna* otrzymał

¹ Ks. Z. Patejko ze względu na młody wiek (ur. w 1930 r.) diakonat otrzymał 28 XII 1952, a święcenia kapłańskie 4 IV 1953 r.; obecnie znajduje się w Stanach Zjednoczonych.

² Tytuł pracy magisterskiej: *Familia Romana tempore Augusti*, Lublin 1958, maszyn. s. 186.

³ Praca magisterska: *Hylemorfizm wobec budowy jądra atomowego*; fragment pod tym samym tytułem drukowany w RF KUL 1959 z. 3, s. 75—97; część pracy doktorskiej druk. pod tyt. *Determinizm i indeterminizm w aspekcie filozoficznym i fizycznym*, *Studia Philosophiae Christianae*, 1965 z. 1, s. 163—177; W latach 1961—1963 studiował zaocznie fizykę na Uniwersytecie w Poznaniu.

⁴ Praca magisterska na wydziale filologicznym: *Twórczość jasełkowa wieku dwudziestego*; jej fragment druk., pod tytułem: *Konwencje teatralne twórczości jasełkowej*, *Rocz. Hum.* 1972 z. 1, s. 41—73; Ks. M. Pacuszkiewicz w 1971 r. wstąpił do OO. Jezuitów.

⁵ Rozprawa doktorska liczy s. XX+238 maszynopisu, znajduje się w Bibl. Semin.

⁶ Tytuł pracy magisterskiej: *Nauka M. Smigleckiego o naturalnym Synostwie Bożym Jezusa Chrystusa. Odwołanie do pracy duszpasterskiej nie pozwoliło na dokończenie rozprawy doktorskiej.*

⁷ Praca magisterska nosiła tytuł: *Pojęcie świadomości, duchowości i zjawiska psychicznego według Św. Tomasza z Akwinu*; maszyn. s. 130; praca doktorska liczy s. 341+XIV maszyn.

doktorat⁸, ks. Wojciech Góralski — prawo kanoniczne (1961—1965), przedstawiając w 1965 r. pracę doktorską: Kapituła Kolegiacka w Pułtusk. (Erekcja, organizacja prawna, działalność) studium historyczno-prawne. W 1977 r. został habilitowany, na podstawie rozprawy: Kapituła katedralna w Płocku XII—XVI w. Studium z dziejów organizacji prawnej kapituł polskich⁹. Ks. Jerzy Skotnicki studiował teologię moralną (1961—1965) i uzyskał licencjat¹⁰. Ks. Franciszek Kacprzycki skończył prawo (1962—1965); doktorat na podstawie pracy: Seminarium płockie, założenie, uposażenie, organizacja prawna (1710—1974) — studium historyczno-prawne, osiągnął w r. 1971¹¹. Ks. Józef Sliwka studiował teologię dogmatyczną (1962—1965) i uzyskał licencjat¹². Na Wydz. Teologicznym studia z zakresu liturgii podjął ks. Andrzej Rojewski (1963—1966); w kilka lat później za pracę: Recepcja reformy liturgicznej Soboru Trydenckiego w archidiaconacie dobrzyńskim diecezji płockiej w świetle akt wizytacyjnych 1597—1609, otrzymał doktorat teologii¹³.

Przez krótki czas przebywali w Lublinie na Wydziale Teologicznym księża: Czesław Rychlicki (1964—1965), który uzyskał tu licencjat¹⁴; Andrzej Suski (1965) i Bronisław Sałkowski (1970—1972)¹⁵; udali się oni następnie na studia do Rzymu. Podobnie ks. Stanisław Kulesza (1972—1974) na Wydz. Teologicznym i ks. Albin Łuczowski na Wydz. Prawnym (1974—1976)¹⁶; osiągnąwszy magisteria w Lublinie, dalsze studia odbywają w Rzymie.

Na wydziale filozoficznym studia z zakresu socjologii ukończył ks. Ja-

⁸ Magisterium uzyskał w r. 1963 na podstawie pracy: Rodzina św. Stanisława Kostki, druk w *Studia Historyczne*, Lublin 1968 T. 1, s. 109—162; rozprawa doktorska drukowana jako odrębna pozycja: *Sw. Stanisław Kostka*, Pł. 8°, s. 274+2 tabl.

⁹ Praca magisterska: *Powstanie pułtuskiej kapituły kolegiackiej i jej organizacja prawna w świetle dokumentu erekcyjnego*; część pracy opublikowana pod tyt.: *Powstanie kapituły kolegiackiej w Pułtusk. Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, T. 26 (1973), s. 287—306. Rozprawa doktorska drukowana w kilku czasopismach: *Skład osobowy oraz obsadzanie prałatur i kanonii w kapitule kolegiackiej w Pułtusk. Prawo Kanoniczne*, 1967, nr 1—2, s. 241—269; *Działalność duszpasterska kapituły kolegiackiej w Pułtusk. Studia Płockie*, T. 1 (1973); *Prawa i obowiązki członków kapituły pułtuskiej w latach 1448—1840: Studia Płockie*, T. 2 (1974), s. 106—138; *Posiedzenia kapituły kolegiackiej w Pułtusk. (XV—XX w.): tamże* T. 4 (1976), s. 185—197; *Ustawodawstwo kapituły kolegiackiej w Pułtusk. w latach 1448—1957: MPP. R. 62 (1977)*, s. 270—276. Fragment pracy habilitacyjnej: *Aktualny stan badań nad powstaniem i dziejami kapituły katedralnej w Płocku: Studia Płockie* T. 4 (1976) s. 199—219.

¹⁰ Pracę magisterską ukończył już w r. 1964, nosiła ona tytuł: *Treść pojęcia pracy służebnej w świetle nauki teologów XX w.*, maszyn. s. 110.

¹¹ Praca magisterska nosiła tytuł: *Seminarium pułtuskie, jego założenie i organizacja prawna (1594—1732)*, Lublin 1965, maszyn. s. 126; doktorat liczy s. 285 maszynopisu.

¹² Tytuł pracy magisterskiej: *Istota poznania religijnego u Leona Allé-La Prune'a*, maszyn. s. 73.

¹³ Praca magisterska drukowana: *Zarys dziejów kultu Św. Zygmunta w okresie przedtrydenckim: Studia z dziejów liturgii w Polsce*, T. 2, Lublin, 1976, s. 359—402; maszynopis doktoratu ukończony w 1972 r. ma s. XII+313; pierwszy rozdział, przepracowany wydany pod tyt.: *Formacja duchowieństwa archidiaconatu dobrzyńskiego w latach 1597—1609 i jej wpływ na przyjęcie posoborowej liturgii: Studia Płockie*, T. 4 (1976), s. 23—54. Dalsze rozdziały będą wydane w następnych tomach.

¹⁴ Praca magisterska poświęcona była koncepcjom Chrystologicznym Modrzewskiego i nosiła tytuł: *Chrystologia A. F. Modrzewskiego*, maszyn. s. 110.

¹⁵ Tytuł pracy magisterskiej: *Podstawowe obowiązki małżeństwa i rodziny w pismach Andrzeja Towiańskiego*, Lublin 1972, maszyn. s. 85.

¹⁶ Ks. St. Kulesza uzyskał licencjat w 1974 r., ks. A. Łuczowski w 1976 na

nusz Mariański (1965—1968) pisząc pracę magisterską, a następnie w latach 1972—73 przedstawił rozprawę doktorską: *Więź społeczna parafii miejskiej w rejonie uprzemysławianym (studium socjologiczne)*¹⁷. Ks. Józef Budzyński ukończył filologię klasyczną (1966—1971); w pracy magisterskiej zajął się twórczością Sarbiewskiego¹⁸.

W połowie lat sześćdziesiątych bardzo nieliczne kursy opuszczały Seminarium; wobec potrzeb duszpasterskich nie można było skierować na studia młodych księży^{18a}, toteż dopiero w r. 1969 podjęli je w Lublinie księża: Tadeusz Durszlewicz, Janusz Śniegocki i Ireneusz Wrzesiński. Pierwszy ukończył teologię dogmatyczną (1969—1972) licencjatem¹⁹; drugi polonistykę (1969—1973), pisząc pracę magisterską o kaznodziejstwie F. Birkowskiego²⁰; trzeci teologię dogmatyczną (1969—1972) licencjatem²¹. W latach 1972—1974 studiował filozofię ks. Mirosław Szatkowski²². Niedawno ukończył historię sztuki na Wydz. Humanistycznym ks. Bronisław Gwiazda (1972—1976) uzyskując magisterium²³. Kończy studia historyczne na Wydz. Humanistycznym

podstawie pracy: *Synod bpa Stanisława Łubieńskiego z r. 1632*: zob. MPP. R. 67 (1972), s. 243 i tamże R. 69 (1974), s. 234 i 235.

¹⁷ Praca magisterska: *Religijność parafii podmiejskiej w rejonie uprzemysławianym (studium socjograficzne na przykładzie parafii Biała Stara k. Płocka)*; część pracy drukowana: *Religijność parafii podmiejskiej w płockim rejonie uprzemysłowionym*: *Studia Płockie*, T. 1 (1973), s. 263—303. Znaczące partie rozprawy doktorskiej drukowane w różnych czasopismach: *Wiedza o parafii i Kościele jako element więzi parafialnej*: *Ateneum Kapłańskie* T. 83 (1974) z. 2, s. 292—308; *Osobowość współczesnego duszpasterza*: tamże, T. 82 (1974) z. 1, s. 130—136; *Style kierowania parafią*: tamże, T. 82 (1974) z. 2, s. 285—299; *Dlaczego wierzę? Wyniki socjologicznych badań motywacji religijnych w Płocku*: *Chrześcijanin w Świecie*, (3) 1973, s. 49—65; *Planowanie i organizacja duszpasterska w świetle socjologii i kierownictwa*: tamże, (3) 1974, s. 20—42; *Autorytet księdza, aspekty socjologiczne*: tamże, (2) 1977, s. 74—94; *Parafia miejska jako grupa społeczna, analiza teoretyczno-empiryczna*: tamże, (3) 1977, s. 69—84; *O niektórych przejawach więzi społecznej w rozwijającym się mieście: Kultura i Społeczeństwo* (3) 1973, s. 165—179; *Praktyki religijne w uprzemysłowionym mieście*: tamże, (3) 1974, s. 147—163; *Grupy społeczno-zawodowe a religijność*: tamże, (1) 1977, s. 225—240; *Przemiany więzi społecznej we wsiach podmiejskich Płocka*: *Notatki Płockie* (1) 1977, s. 27—32; *Stopnie przynależności religijnej mieszkańców miasta przemysłowego*: *Studia Płockie*, T. 2 (1974) s. 292—324; *Parafianie miejscy a dogmaty wiary*: *Więź* (3) 1973, s. 10—23; *Parafianie miejscy a normy moralne*: tamże (6) 1973, s. 46—60; *Identyfikacja z parafią miejską (badania na terenie Płocka)*: tamże (11) 1973, s. 40—53; *Więź parafian miejskich z duchowieństwem*: tamże (11) 1974, s. 75—86; *Msza niedzielna*: *Znak* (4—5) 1973, s. 541—560.

¹⁸ Tytuł pracy: *Liryka religijna M. K. Sarbiewskiego*.

^{18a} W latach 1960—1963 studiował socjologię w Lublinie ks. A. Gniadzowski (*Arch. Kurii Diec. sygn. XV*, s. 35; *Rocznik Diec. Płockiej* 1966, s. 163).

¹⁹ Praca magisterska nosi tytuł: *Działalność charytatywna bpa Leona Wetmańskiego i jej motywacja teologiczna*.

²⁰ Ks. J. Śniegocki rozpoczął studia teologiczne na ATK, o czym mowa będzie później. Tytuł pracy magisterskiej: *Fabian Birkowski 1566—1636, z zagadnień barokowego kaznodziejstwa*; wyjątki z pracy będą drukowane w *Studiach Płockich* T. V i VI, projektowane tytuły: *Z problemów kaznodziejstwa Fabiana Birkowskiego i Exempla w kazaniach Fabiana Birkowskiego*.

²¹ Tytuł pracy magisterskiej: *Współczesne badania porównawcze nad mesjanizmem qumrańskim i wczesnochrześcijańskim*. Ks. Ireneusz Wrzesiński studiował następnie na ATK, zob. dalej.

²² Ks. M. Szatkowski rozpoczął w 1971 r. na Uniwersytecie Warszawskim studia matematyczne, ale musiał je przerwać i z początkiem r. 1972 przeniósł się do Lublina i tu w 1974 r. uzyskał magisterium.

²³ Pracę poświęcił nagrobkowi bpa A. Noskowskiego w Pułtusk, jej tytuł brzmi: *Renesansowy nagrobek biskupa Andrzeja Noskowskiego w kolegiacie pułtuskiej, maszyn. s. 102*.

ks. Bronisław Gostomski (1974—1979)²⁴. Obecnie w Lublinie przebywają, z diecezji płockiej, księża: Ryszard Knapiński studiuje historię sztuki²⁵; Janusz Ossowiecki — filozofię; Ireneusz Mroczkowski — teologię moralną; Henryk Seweryniak — teologię dogmatyczną i Romuald Jaworski — psychologię.

W ciągu minionego dwudziestolecia kilkunastu księży skorzystało z możliwości zdobycia stopnia akademickiego na studiach zaocznych zorganizowanych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Najwięcej prac powstało z historii kościelnej na Wydz. Teologicznym. Najwcześniej, na początku lat sześćdziesiątych rozpoczęli studia księża: Marian Czapla, który na podstawie pracy poświęconej dziejom parafii rodzinnej uzyskał magisterium w r. 1966²⁶; Walerian Czartoryski²⁷; Mieczysław Głowacki²⁸ i Jerzy Tyc²⁹. Trzej ostatni prace magisterskie napisali o parafiach, w których pracowali. Ks. Czesław Maciaszek natomiast za przedmiot swej pracy wziął sprawę bibliotek parafialnych na przełomie XVI i XVII w.³⁰. Ks. Stanisław Szulc omówił stan szpitalnictwa XVIII w. w oficjalacie pułuskim³¹. Wreszcie ostatnio ks. Romuald Jaworski zajął się fundacją kościoła i kolegium mansonarzy w Sierpcu w związku z objawieniami Matki Bożej³². Kilka następnych prac miało już bardziej zróżnicowaną tematykę, począwszy od dziejów czterdziestogodzinnego nabożeństwa, czym zajmował się ks. Antoni Podleś³³, poprzez prace z socjologii religii księży: Wiesława Lipki³⁴ i Stefana Płoskiego³⁵, którzy uzyskali magisterium z teologii już w r. 1969. Z tej samej dziedziny wiedzy były prace księży Jana Kasińskiego³⁶ i Henryka Lubańskiego³⁷. Absolutorium Studium Pastoralnego KUL osiągnęli księża Jerzy Dębowski i Stanisław Muzal³⁸.

Akademia Teologii Katolickiej istniejąca w Warszawie od 1954 r. otworzyła możliwość studiów dla wielu księży z diecezji płockiej, przez sam fakt

²⁴ Przygotowuje pracę magisterską: Początki i rozwój klasztoru panien benedyktynek w Sierpcu w XVII w. (maszyn.), s. 144.

²⁵ W pracy magisterskiej zamierza zająć się renesansowym pastorałem bpa A. Krzyckiego.

²⁶ Tytuł pracy: Dzieje parafii Czarna, Lublin 1966, maszyn. s. 180+25 tablic i fotografii.

²⁷ Praca nosi tytuł: Dzieje parafii w Raciążu w okresie przedrozbiorowym, Lublin, 1968, maszyn. s. 139+3 załączniki.

²⁸ Tytuł pracy: Dzieje parafii Brańszczyk do r. 1966, Lublin 1968.

²⁹ Tytuł pracy magisterskiej: Rzymskokatolicka parafia Św. Trójcy w Rypinie w latach niewoli narodowej 1793—1918, Lublin 1971.

³⁰ Praca nosi tytuł: Biblioteki parafialne diecezji płockiej na przełomie XVI i XVII w., Lublin 1973, s. 136.

³¹ Tytuł pracy: Szpitalnictwo kościelne w oficjalacie pułuskim za rządów bpa Michała J. Poniatowskiego (1773—1785), Lublin 1974, s. 120.

³² Tytuł pracy: Kościół Matki Bożej i kolegium mansonarzy w Sierpcu (1483—1625), Lublin 1978, s. XVIII+132.

³³ Tytuł pracy: Dzieje czterdziestogodzinnego nabożeństwa w Polsce, Lublin 1966, maszyn. s. 65+1 tablica. Autor niniejszej pracy przygotowuje obecnie doktorat poświęcony pontyfikałowi płockiemu z XIII w.

³⁴ Tytuł pracy magisterskiej: Religijność wiejskiej młodzieży pozaszkolnej, Lublin, s. 140 maszyn.

³⁵ Religijność ludowa parafii wiejskiej na podstawie socjografii parafii Lutocin, Lublin 1969, maszyn. s. 160.

³⁶ Tytuł pracy: Religijność ludności Kurpi w Puszczy Białej na podstawie parafii Długosiodło, Lublin 1972.

³⁷ MPP. R. 67 (1972), s. 66.

³⁸ MPP. R. 67 (1972), s. 243; Diecezja Płocka, Pł. 1978, s. 505.

swojej bliskości, który umożliwił łączenie studiów z pracą duszpasterską. Bliskość ta bowiem pozwalała dojeżdżać na wykłady nawet kilka razy w tygodniu. Tylko niewielu korzystało z urlopów i mieszkało w konwiktach, oddając się wyłącznie nauce. W pierwszych latach istnienia Akademii historii sztuki na Wydz. Teologicznym ukończył ks. Aleksander Praszynski proboszcz z Kamienicy³⁹. Ks. Bogusław Skowroński, jako administrator parafii Solec uzyskał magisterium z teologii⁴⁰. Ks. Władysław Celmerowski rozprawę doktorską zaczął przygotowywać jeszcze na Wydz. Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, a ukończył ją w r. 1956 na ATK. Nosiła ona tytuł: Nauka Sw. Jana Chryzostoma o małżeństwie⁴¹. W latach 1956—1959 studiował na ATK prawo ks. Władysław Lis; osiągnąwszy magisterium, po kilku latach dalszej pracy w r. 1968 przygotował rozprawę doktorską: Nadużycie władzy w kościelnym prawie karnym⁴².

W latach sześćdziesiątych na Akademii Teologii Katolickiej rozpoczęła studia najlicniejsza grupa księży, większość z nich swoje zainteresowania poświęciła prawu kanonicznemu. Będą tu wymienieni w porządku alfabetycznym. Ks. Waław Abramczyk (1966—1971) uzyskał najpierw magisterium, a wkrótce potem doktorat na podstawie rozprawy: Właściwości sądów kościelnych w świetle dekretu papieża Innocentego III „Novit ille”⁴³. Synodami ks. arcbpa A. J. Nowowiejskiego w swojej pracy magisterskiej zajmował się ks. Izydor Antosiak⁴⁴. Ks. Makary Czajkowski (1973—1977) uzyskał magisterium w r. 1977⁴⁵. Ks. Henryk Czepczyński (1958—1961) osiągnął absolutorium. Ks. Waław Gapiński (1965—1968) zajął się, zachowanym w XIX-wiecznym odpisie, fragmentem synodu bpa A. Ch. Załuskiego z końca XVII w.⁴⁶. Ks. Tadeusz Goleniewski w swej pracy magisterskiej rozpatrywał ustawodawstwo diecezjalne z początku XX w.⁴⁷. Ks. Ireneusz Kaczorek (1973—1978) statutami kapituły płockiej z lat międzywojennych⁴⁸. Ks. Władysław Krawczyk (1967—1971) najpierw osiągnął magisterium, w kilka lat później, po napisaniu rozprawy: Kapłani jako współpracownicy biskupa

³⁹ Ks. W. Jezusek: Śp. ks. mgr Aleksander Praszynski, proboszcz parafii Kamienica (1904—1936—1966): MPP. R. 61 (1966), s. 95—96.

⁴⁰ Tytuł pracy magisterskiej: Stan religijno-moralny parafii Solec, maszyn. s. 98; ks. B. Skowroński studiował w latach 1954—1958.

⁴¹ Praca liczy 201 stron maszynopisu.

⁴² Praca magisterska: Zwyczajne uważanie małżeństwa w kodeksie prawa kanonicznego, maszyn. s. 75; Księga Pamiątkowa XX-lecia Akademii Teologii Katolickiej, W. 1966, s. 257; część pracy doktorskiej drukowana: Nadużycie władzy administracyjnej w świetle kodeksu prawa kanonicznego: Studia Płockie, T. 1 (1973), s. 111—137. W roku akademickim 1968/69 prowadził ćwiczenia z prawa karnego na Wydz. Prawa ATK.

⁴³ Praca magisterska: Obrona pokoju w ustawodawstwie kościelnym XI—XIII w.; praca doktorska liczy s. 148.

⁴⁴ Tytuł pracy magisterskiej: Synody diecezjalne arcbpa A. J. Nowowiejskiego z lat 1926 i 1938, W. 1968, maszyn. s. 87.

⁴⁵ Diecezja Płocka, Pł. 1978, s. 505.

⁴⁶ Tytuł pracy magisterskiej: Odnalezione statuty synodu diecezji płockiej z r. 1698, studium historyczno-prawne, Warszawa 1968, maszyn. s. 155; część pracy przygotowana do druku: Synod diecezji płockiej z 1698 r.: Studia Płockie, T. V (1979).

⁴⁷ Praca magisterska nosi tytuł: Leges dioecesianae biskupa płockiego Apolinarego Wnukowskiego z 1906 r., W. 1975, maszyn. s. 91.

⁴⁸ Tytuł pracy: Kapituła katedralna płocka w świetle statutów bpa A. J. Nowowiejskiego.

w terenowych wspólnotach Kościoła partykularnego, doktorat w r. 1978⁴⁹. Ks. Tadeusz Kukła otrzymał doktorat na podstawie pracy: Zaniedbanie obo-
wiązku rezydencji w świetle prawa karnego, w r. 1972⁵⁰. Statuty kapituły
płockiej z czasów bpa M. Poniatowskiego były przedmiotem pracy ks. Zdzi-
sława Tucholskiego⁵¹, a z czasów bpa Jerzego Szembeka — ks. Michała
Woi⁵².

Na Wydz. Teologicznym, również w tym czasie, kilku księży studiowało
i osiągnęło stopnie akademickie. Księża: Józef Kraszewski (1963—1966); Ja-
nusz Sniegocki (1967—1971) uzyskali magisteria i podjęli studia na innych
uczelnianach⁵³. Ks. Kazimierz Piwowarski (1967—1974) kolejno otrzymał ma-
gisterium i doktorat na podstawie rozprawy: Tematyka rodzinna w polskiej
katechezie w latach 1958—1972, studium z katechetyki materialnej⁵⁴;
w 1974 r. został skierowany na dalsze studia w Instytucie Katechetyczno-
-Homiletycznym w Monachium. Apologetykę studiował ks. Lucjan Kurowski
(1962—1966) i uzyskał magisterium⁵⁵. Magisteria osiągnęli księża: Jerzy
Kaczorowski (1966—1969) z teologii moralnej⁵⁶, Roman Marcinkowski (1970—
—1974)⁵⁷ i Remigiusz Zimak (1964—1968) z katechetyki⁵⁸; ks. Romuald Ru-
dziński z zakresu historii na Wydz. Teologicznym⁵⁹. W ostatnich latach
czterech księży osiągnęło doktoraty z teologii. Z zakresu historii Kościoła
ks. Michał Grzybowski (1962—1968) na podstawie pracy: Kościelna działal-
ność Michała J. Poniatowskiego bpa płockiego (1773—1785), w r. 1977⁶⁰.

⁴⁹ Praca magisterska ma tytuł: Zwyczajna władza proboszcza w sprawach mał-
żeńskich od kodeksu do czasów obecnych, W. 1971, maszyn. s. 71; praca doktorska
liczy s. 216.

⁵⁰ Biuletyn Informacyjny Akademii Teologii Katolickiej (4) 1973, s. 258, a także
Księga Pamiątkowa XX-lecia Akademii Teologii Katolickiej, W. 1966, s. 258.

⁵¹ Tytuł pracy magisterskiej: Kapituła katedralna płocka według statutów
bpa M. J. Poniatowskiego z 1784 r., W. 1977, maszyn. s. 85.

⁵² Tytuł pracy magisterskiej: Kapituła płocka w świetle statutów bpa Jerzego
Szembeka z 1903 r., W. 1977, maszyn. s. 85.

⁵³ Ks. J. Kraszewski pracę magisterską napisał na temat: Przypowieści ewan-
geliczne w świetle zasad dydaktyki współczesnej, maszyn. s. 55; Ks. J. Sniegocki
na podstawie pracy: Koncepcja Kościoła w teorii i praktyce kaznodziejskiej Hiero-
nima Kajsiewicza (1812—1873), W. 1971, maszyn. s. 80; część pracy drukowana:
Z zagadnień eklezjologii w kazaniach H. Kajsiewicza: Studia Płockie, T. 2 (1974),
s. 51—78; Koncepcja Kościoła w praktyce kaznodziejskiej ks. Hieronima Kajsie-
wicza: Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki, T. 1, W. 1975, s. 233—262.

⁵⁴ Magisterium uzyskał w r. 1972 za pracę pod tytułem: Soborowa nauka o Eu-
charystii i jej implikacje katechetyczne; przez następne dwa lata pracował nad
doktoratem.

⁵⁵ Ks. L. Kurowski rozpoczął studia fizyki na Uniwersytecie Warszawskim,
zmuszony był je przerwać; podjął je następnie na ATK i uzyskał magisterium
w 1966 r. na podstawie pracy: Cud w świetle zasad jednostajności przyrody.

⁵⁶ Tytuł pracy magisterskiej: Obowiązek pomocy krajom opóźnionym w rozwoju
gospodarczym na tle dokumentów Kościoła ostatniej doby, W. 1968, maszynopis,
s. 150.

⁵⁷ Tytuł pracy: Ewolucja katechezy moralnej w podręcznikach inicjacyjnych do
II schematu programu szczegółowego.

⁵⁸ Praca magisterska pod tytułem: Podstawy biblijne w katechizmach ks. To-
masza Kowalewskiego.

⁵⁹ Paweł Kostka i jego fundacja bernardyńska w Przasnyszu.

⁶⁰ Praca magisterska: Troska bpa Michała J. Poniatowskiego o wychowanie
w seminariach diecezji płockiej 1773—1785, W. 1968, maszyn. s. 61; fragmenty dru-
kowane: Reforma studiów seminaryjnych w diecezji płockiej bpa Michała J. Po-
niatowskiego (1773—1785): Studia Płockie, T. 1 (1973), s. 175—193; z pracy doktor-
skiej drukowano w Studiach Płockich następujące artykuły: Pochodzenie, młodość
i początki kariery Michała J. Poniatowskiego: T. 2 (1974), s. 226—241; Formacja

W r. 1978 z zakresu teologii dogmatycznej ks. Stanisław Welenc przygotowując pracę pod tytułem: *Rozwój wiary a katolickość objawienia według Henry de Lubaca*⁶¹; ks. Ireneusz Wrześniński, na podstawie pracy: *Ustrój hierarchiczny Kościoła według Sergiusza Bułgakowa i jego zwolenników*⁶²; pod koniec tegoż roku z zakresu liturgii ks. Jan Decyk, przedstawiając pracę: *Posługa pojednania w liturgii odnowionej po Soborze Watykańskim II*⁶³.

W Warszawie na Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego (1969—1973) uzyskał licencjat ks. Aleksander Strużyński⁶⁴.

Kilku księży studiowało w tym czasie także na innych uczelniach krajowych. Na Uniwersytecie Jagiellońskim magisterium z teologii w 1954 r. osiągnął ks. Tadeusz Żebrowski. Przez następne dwa lata studiował on na Wydz. Historycznym tej uczelni i także uzyskał magisterium⁶⁵. Na Uniwersytecie Wrocławskim ukończył biologię ks. Zdzisław Konarzewski (1961—1969). Praca doktorska nosiła tytuł: *Chemotropijne działanie określonych kationów na korzeń gorczycy wobec niektórych czynników chemicznych i fizycznych*⁶⁶.

Trzej księża odbyli studia muzyczne: ks. Hieronim Chamski w Chicago na De Paul University (1963—1967) uzyskując licencjat⁶⁷; ks. Eugeniusz Ratajczyk w Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie (1965—1979) zdobył magisterium muzykologii⁶⁸; ks. Stefan Pozorski, który ukończył w 1971 r. Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Łodzi ze stopniem magistra⁶⁹.

Uczelnie zagraniczne. Ksiądz Bp Ordynariusz Bogdan Sikorski w początku swych rządów w diecezji rozpoczął starania o przyznanie diecezji płockiej stypendiów i miejsc w hospicjach polskich w Rzymie; wkrótce osiągnęły one pomyślny skutek. Przyznano dla Płocka dwa stypendia; początkowo w Papieskim Instytucie Polskim w Rzymie, a następnie w Papieskim Kolegium Polskim na Piazza Remuria. Skorzystali z tych możliwości najprzód: ks. Andrzej Suski (1965—1973) i ks. Czesław Rychlicki (1966—1970);

intelektualna i moralna duchowieństwa diecezji płockiej w czasach rządów bpa Michała J. Poniatowskiego (1773—1785) T. 4 (1976), s. 77—100; *Życie religijno-moralne w diecezji płockiej w czasach rządów bpa Michała J. Poniatowskiego (1773—1785)*, T. 4 (1976), s. 101—144.

⁶¹ Praca magisterska nosiła tytuł: *Stosowanie filozofii w teologii na podstawie „Symboliki” J. A. Moehlera.*

⁶² Ks. I. Wrześniński magisterium uzyskał w Lublinie w r. 1972.

⁶³ Praca magisterska nosiła tytuł: *Ksiądz Arcbp Antoni J. Nowowiejski jako liturgista*, W. 1974, maszyn. s. 94; część pracy drukowana pod tym samym tytułem: *Studia Płockie*, T. 4 (1976), s. 7—21. Maszynopis pracy doktorskiej liczy s. 280.

⁶⁴ Tytuł pracy: *Motywy i postawy psychologiczno-teologiczne odpowiedzialności za Kościół według konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”.*

⁶⁵ Na Wydz. Teologicznym (1952—1954); praca magisterska: *Powstanie diecezji płockiej*; druk. pod tym samym tytułem, MPP. R. 70 (1975), s. 132—160; na Wydz. Historycznym (1954—1956), praca nosiła tytuł: *Zapiski rocznikarskie polskie o zamienianach słońca.*

⁶⁶ Ks. Z. Konarzewski jeden rok studiował filozofię w Lublinie. Praca magisterska z biologii pod tytułem: *Przemiana gazowa w liściach pod wpływem azotanów i soli amonowych na świetle i w ciemności*; fragment pracy doktorskiej drukowany wspólnie z profesorem: Z. Konarzewski, F. Gumiński: *Der chemotropische Effekt einniger Kationen bei den Wurzeln von Sinapis alba. mit Berücksichtigung manchen Faktoren*, Bilogia Pleistorum (Praha) (6) 1975, s. 458—467.

⁶⁷ Licencjat otrzymał na podstawie pracy: *Contemporary Organ Arrangement.*

⁶⁸ *Rocznik Diec. Płockiej*. Pł. 1966, s. 162; *Rocznik Diec. Płockiej*, Pł. 1970, s. 96.

⁶⁹ MPP. R. 66 (1971), s. 202.

pierwszy po uzyskaniu doktoratu z teologii za pracę na temat: *Il salmo di lode nella lettera agli Efesini*, rozpoczął studia w Papieskim Instytucie Biblijnym — gdzie osiągnął licencjat⁷⁰; drugi na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim — na podstawie pracy: *Cristologia negli scritti di Andrea Frycz Modrzewski il precursore dell'ecumenismo* — osiągnął doktorat teologii⁷¹. W latach 1972—1977 na Gregorianum studiował teologię moralną ks. Bronisław Sałkowski; otrzymał doktorat na podstawie pracy: *Le norme morale e la Chiesa secondo Andrzej Towiański*⁷². Obecnie odbywają w Rzymie studia: ks. Stanisław Kulesza (od 1974 r.) teologiczno-biblijne na Gregorianum i Biblicum; ks. Albin Łuczkowski (od 1976 r.) prawne, także na Gregorianum. W latach 1967—1969 ks. Wojciech Góralski studiował w Rzymie prawo i odbywał praktykę w Rocie Rzymskiej i Kongregacji dla Duchowieństwa.

W Paryżu studia z teologii pastoralnej odbył ks. Józef Kraszewski; pierwsze dwa lata (1966—1968) w L'Institut Supérieur de Pastorale Cathédétique à Paris, a dalsze (1968—1972) w L'Institut Catholique de Paris. Studia te uwieńczył doktoratem na podstawie rozprawy: *La mouvement religieux et moral du laïcat parmi les émigrés polonais en France 1832—1848, étude historique et appréciation de théologique*⁷³. Na studiach katechetycznych w Monachium jest obecnie ks. dr Kazimierz Piwowarski.

Reasumując należy podkreślić, że ks. bp ordynariusz Bogdan Sikorski nie tylko wysyła księży na studia krajowe czy zagraniczne, ale w szczególności sposób interesuje się ich przebiegiem i wynikami. Zależy mu bardzo na jakości i ilości prac magisterskich i doktorskich. Dzięki tej trosce liczba kapłanów posiadających stopnie naukowe ostatnio bardzo wzrosła, wg Rocznika Diecezjalnego z r. 1977 wynosi 81. Większość z nich osiągnęła stopnie akademickie w ostatnim piętnastoleciu. Można się spodziewać, że w najbliższych latach liczba ta wzrośnie do 100 i będzie największa w dotychczasowej historii diecezji.

III. SOBOROWE STUDIUM TEOLOGICZNO-PASTORALNE I PUNKT KONSULTACYJNY STUDIUM ZAOCZNEGO WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO ATK W WARSZAWIE

Na początku lat siedemdziesiątych coraz bardziej widoczna stawała się potrzeba zreformowania istniejącego od dawna systemu egzaminów wika-

⁷⁰ Licencjat na Wydz. Teol.-Pontificia Università Gregoriana za pracę: *Cristo e Chiesa nella lettera agli Efesini*; maszynopis rozprawy doktorskiej liczył s. 373; excerpta drukowane pod tytułem: *Il salmo di lode nella lettera agli Efesini*, Roma, 1973, s. 64. Licencjat na — Pontificio Instituto Biblico — na podstawie pracy: *Il tema del tempo* (Ef. 2, 11—22), maszyn. s. 90; fragment drukowany: Ef. 2, 11—22 w świetle współczesnych metod biblijnych: *Studia Warmińskie*, T. 12 (1975), s. 467—478.

⁷¹ Praca liczyła s. 926 maszynopisu; drukowane excerpta pod tytułem: *Cristologia negli scritti di Andrea Frycz Modrzewski il precursore dell'ecumenismo*, Roma 1971, s. 64.

⁷² Maszynopis rozprawy ma s. 244; excerpta drukowane: *Le norme morale e la Chiesa secondo Andrzej Towiański*, Roma 1977 s. 59.

⁷³ Maszynopis pracy ma s. 395+XXX.

riuszowskich. Wpływało to z konieczności zapoznania się ze zmianami w naświetlaniu wielu zagadnień teologicznych, zmianami w liturgii i prawie kanonicznym. Podnoszenie się poziomu wykształcenia i zdobywania stopni akademickich przez coraz to liczniejsze grupy społeczne było także podnoszone w dyskusjach nad potrzebą stworzenia możliwości zdobywania stopni akademickich dla księży kończących Seminarium Płockie. Wychodząc naprzeciw tym potrzebom, akademickie uczelnie teologiczne przez studia zaoczne stworzyły możliwości kształcenia dla księży pracujących w duszpasterstwie i zdobywania przez nich stopni akademickich¹. Ale te możliwości mimo wszystko dostępne były tylko dla nielicznych księży.

Bezpośrednią podjętą dla utworzenia Studium stanowiły postanowienia: Dekretu o posłudze i życiu kapłańskim oraz pismo Kongregacji do Spraw Duchowieństwa z 1970 r.: W sprawie stałej formacji duchowieństwa, zwłaszcza młodszego².

J. E. Biskup Ordynariusz dr Bogdan Sikorski dekretem z dnia 6 kwietnia 1972 r. powołał do życia — Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne dla Kapłanów Diecezji Płockiej³. Jednocześnie Ks. Bp Ordynariusz wydał dwunastopunktowy statut dla Studium. Ujęte w nim zostały cele i zadania Studium, a więc: „Poszerzenie i pogłębienie wiedzy ze szczególnym uwzględnieniem aspektu duchowego, intelektualnego i duszpasterskiego właściwego Kościołowi po Soborze Watykańskim II”⁴. Celowi temu miały służyć wykłady z różnych dziedzin teologicznych i częściowo filozoficznych. Zobowiązani zostali do uczęszczania na studium wszyscy kapłani w pierwszych pięciu latach po ukończeniu seminarium. Zaliczony rok, po zdaniu egzaminów w pierwszych trzech latach zwałniał z egzaminów wikariuszowskich, a w dalszych dwóch latach z egzaminów proboszczowskich. Wykłady miały trwać przez pięć lat, dwa razy w miesiącu. Przez pierwsze dwa lata wykłady odbywały się na terenie Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku⁵.

Dnia 6 kwietnia 1972 r. Ks. Bp Ordynariusz mianował Dyrektorem Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego ks. dr Marcelego Molskiego, rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku⁶. Tegoż samego dnia nominację na wicedyrektora otrzymał ks. dr Czesław Rychlicki. Ich zadaniem było zorganizowanie i umożliwienie działalności Studium. Pod koniec kwietnia Ks. Bp Ordynariusz skierował pismo do Rektoratu Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie z prośbą o otwarcie w Płocku punktu konsultacyjnego Studium Zaocznego Wydziału Teologicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie⁷. Rozmowy z Rektoratem ATK w tej sprawie przeprowadzili ks. dyr. M. Molski i ks. wicedyrektor Cz. Rychlicki. Rektorat Akademii pismem z dnia 8 czerwca 1972 r. wyraził zgodę na powyższą

¹ Księga Pamiątkowa XX-lecia Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, W. 1966, s. 300, w artykule ks. Mariana Fałki: III Wydział Prawa Kanonicznego, p. 5. Studium Zaoczne.

² Dekret o posłudze i życiu kapłańskim p. 19 (Pogłębienie wiedzy duszpasterskiej): Sobór Watykański Drugi — Konstytucje, dekryty, deklaracje, Paryż 1967, s. 525; Statut Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego dla Kapłanów Diecezji Płockiej: MPP. R. 57 (1972), s. 138.

³ Statut Soborowego Studium..., tamże; s. 138—139.

⁴ Statut Soborowego Studium..., tamże, s. 138.

⁵ Statut Soborowego Studium..., tamże s. 138—139.

⁶ Archiwum Kurii Diecezjalnej Płockiej, teka IX D. s. 1.

⁷ Tamże, s. 4, pismo z dnia 29 kwietnia 1972 r.

prośbę⁸. Spełnione zostały wszelkie formalności i Punkt Konsultacyjny mógł jesienią 1972 r. rozpocząć pracę.

W dniu 11 października 1972 r. koncelebrowaną Mszą św., w kaplicy Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, Punkt Konsultacyjny zaczął swoją działalność. Uroczysta inauguracja z udziałem Ks. Bpa Ordynariusza odbyła się na Sali Biskupów⁹. Tego samego dnia Ks. Bp Ordynariusz na wniosek Dyrektora udzielił misji kanonicznej na prowadzenie wykładów w Studium następującym księżom: 1. ks. prałatowi Marcelemu Molskiemu, rektorowi Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku; 2. ks. dr. Czesławowi Rychlickiemu; 3. ks. dr. Wojciechowi Góralskiemu; 4. ks. dr. Józefowi Kraszewskiemu — profesorom tegoż Seminarium; 5. ks. dr. Januszowi Frankowskiemu, prof. Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie i 6. ks. dr. Tadeuszowi Sikorskiemu, prof. Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi, wykładowcom Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie¹⁰. Pod koniec października tegoż roku podobną misję otrzymał ks. dr Andrzej Suski prof. Seminarium Duchownego w Płocku¹¹. Opiekę duchową nad studentami sprawował ks. dr Stanisław Bońkowski, ojciec duchowny Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu otwarcia Punktu Konsultacyjnego skierowano do Stolicy Apostolskiej telegram z powiadomieniem o erekcji i z prośbą o błogosławieństwo dla jego działalności¹².

W marcu 1973 r. Punkt Konsultacyjny Studium Zaocznego Wydziału Teologicznego ATK wraz z innymi, podobnymi instytucjami w Gorzowie Wielkopolskim i Katowicach został uznany oficjalnie decyzją Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki¹³.

W r. 1973 seminarium odzyskało zajęty od wojny, przez różne instytucje, gmach, przed wojną służący Gimnazjum i Liceum Św. Stanisława Kostki jako sala gimnastyczna i sala robót. Część tego budynku przeznaczono na potrzeby Punktu, który odtąd posiada własną siedzibę. Po przeprowadzeniu koniecznych remontów, założeniu centralnego ogrzewania, wreszcie odnowieniu sali i sprawieniu koniecznych mebli (kosztem około 50 tys. zł) w 1974 r. wykłady rozpoczęły się w nowej siedzibie.

W lutym 1974 r. zaszły zmiany w kierownictwie Punktu Konsultacyjnego. Dyrektorem na miejsce ustępującego ks. dr. M. Molskiego Ks. Bp Ordynariusz mianował dotychczasowego zastępcę, ks. dra Czesława Rychlickiego,

⁸ Tamże, s. 5.

⁹ Tamże, s. 19: Program inauguracji 1972/73.

I. Koncelebra w kaplicy WSD godz. 10,00.

II. Na sali Biskupów.

1. Przemówienie Bpa Ordynariusza.

2. Przemówienie ks. Dyrektora.

3. Wręczenie indeksów.

4. Gaudeamus igitur.

5. Wykład inauguracyjny ks. dr Czesława Rychlickiego: godność osoby ludzkiej w świetle pierwszego rozdziału konstytucji pastoralnej „Gaudium et Spes”.

¹⁰ Zmiany wśród duchowieństwa: MPP. R. 58 (1973), s. 148; Pismo Dyrektora Studium z dnia 5 X z prośbą o udzielenie misji kanonicznej: Archiwum Kurii Diecezjalnej, Teczka IX D, s. 16.

¹¹ Tamże, s. 44.

¹² MPP. R. 58 (1973), s. 154.

¹³ Biuletyn Informacyjny Akademii Teologii Katolickiej (1) 1977, s. 12 i 14; por. także, Ks. Helmut Juroś: Kierunek teologii ogólnej: Księga Pamiątkowa XX-lecia Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie 1954—1974, s. 238—239.

a wicedyrektorem ks. dra Wojciecha Góralskiego¹⁴. Po jego ustąpieniu jesienią 1976 r. funkcję tę objął ks. dr Andrzej Suski (od 15 IX). Zachodziły także zmiany w gronie wykładowców. Jesienią 1974 r. rozpoczęli wykłady: ks. dr doc. hab. Jan Charytański i ks. dr doc. hab. Jan Łach¹⁵ — z Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W r. 1975 ks. dr Jerzy Bagrowicz, profesor Seminarium Duchownego we Włocławku¹⁶, a w r. 1977 ks. dr Janusz Mariański objął wykłady zleczone z katolickiej nauki społecznej; wreszcie w r. 1978 ks. dr Michał Czajkowski z ATK.

Po dwóch latach zakończył się cykl wykładów z teologii teoretycznej, stanowiący podstawę do trzyletniego studium teologii praktycznej. W pierwszym roku uczęszczało na wykłady 57 księży; dwóch¹⁷ nie zaliczyło kolokwium i egzaminów. Z początkiem roku akademickiego 1974/75 rozpoczął się drugi etap z ukierunkowaniem katechetycznym i teologiczno-biblijnym. Seminaria z katechetyki prowadzili: ks. doc. dr hab. Jan Charytański i ks. dr Józef Kraszewski; z bibliistyki: ks. dr doc. hab. Jan Łach i ks. dr Andrzej Suski; z teologii dogmatycznej: ks. dr Czesław Rychlicki. Księża doktorzy: J. Kraszewski, Cz. Rychlicki i A. Suski otrzymali prawo prowadzenia seminariów od Rady Wydz. Teolog. ATK. W tym roku akademickim studiowało 69 księży: w pierwszej grupie 25, w drugiej 44¹⁸. Podobnie przebiegały zajęcia w roku następnym 1975/76. Wyłoniły się jednak nowe trudności regulaminowe, a i frekwencja, zwłaszcza zimą, nie była najlepsza z racji trudności z dojazdem; spadała ona niekiedy do 1/3 zobowiązanych do brania udziału w seminariach i wykładach.

We wrześniu 1976 r. Kierownictwo Punktu Konsultacyjnego zwróciło się do Biskupa Ordynariusza z propozycją zmian w regulaminie studium¹⁹. Sprowadzały się one do wprowadzenia trzyletniego, zamiast pięcioletniego okresu trwania studium, ale z dwukrotnie zwiększoną liczbą zajęć: wykładów i seminariów. Odtąd zajęcia miały odbywać się co tydzień w środę. Ks. Bp Ordynariusz dr Bogdan Sikorski pismem z dnia 4 października 1976 r. wyraził zgodę na powyższe sugestie. Postanowił jednocześnie, że zaliczenie pierwszych dwóch lat studiów będzie zwalniało od egzaminów wikariuszowskich, a zaliczenie trzeciego roku od proboszczowskich²⁰.

Pierwszy cel Punktu Konsultacyjnego, uzupełnienie wiedzy teologicznej i pastoralnej w świetle dotychczasowej praktyki, został osiągnięty. Księża, czasami z pewnymi opóźnieniami, zaliczali kolokwia i egzaminy, otrzymywali absolutoria. Większe trudności powstawały z przygotowaniem prac magisterskich. Dotąd zaledwie kilku zdołało przedstawić tego rodzaju prace i uzyskać na ich podstawie magisteria. Dotychczas powstałe poświęcone były zagadnieniom biblijnym i teologicznym. Pod kierunkiem ks. doc. dr hab. Jana Łacha przygotowali prace: ks. Ryszard Dybiński: *Zasady życia małżeńskiego i ich motywacja według kodeksu rodzinnego*, Listu do Efezjan 5, 21—33;

¹⁴ Nominacje i zmiany na urządach diecezjalnych: MPP. R. 59 (1974), s. 229.

¹⁵ Arch. Kurii Diec. Teczka IX D, s. 73 i 74.

¹⁶ Tamże, s. 98.

¹⁷ Relacja o pracach Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego w r. 1973/74: MPP. R. 59 (1974), s. 312—313.

¹⁸ Sprawozdanie za rok 1975: Arch. Kurii Diec. Teczka IX D, s. 106.

¹⁹ Regulamin Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego Diecezji Płockiej: MPP R. 61 (1976), s. 88—90.

²⁰ Arch. Kurii Diec. Teczka IX D, s. 130—132.

ks. Kazimierz Rostkowski: *Możliwości maryjnej interpretacji perykopy o cudzie w Kanie Galilejskiej.*

Pod kierunkiem ks. dr. Czesława Rychlickiego powstały następujące prace: ks. Romuald Andruszkiewicz: *Nauka o człowieku w myśli teologicznej*; ks. Wincentego Granata; ks. Stanisław Baranowski: *Elementy doktryny Kościoła o chrzcie św. a wychowanie świadomości chrztu w pierwszych czterech latach katechizacji szkoły podstawowej, według pierwszej wersji programu szczegółowego*; ks. Stanisław Czyż: *Interpretacja rzeczywistości eucharystycznej przez Aleksandra Gerkena (przedstawienie i ocena)*; ks. Romuald Jaworski: *Teologiczne podstawy doktryny o misyjnej naturze Kościoła w świetle konstytucji dogmatycznej — Lumen gentium i dekretu Ad gentes*; ks. Edward Rogoza: *Doświadczenia religijne związane z obrazem Matki Bożej Żuromińskiej w świetle współczesnych badań teologicznych*; ks. Jan Włoczewski: *Wspólnotowy charakter sakramentu pokuty w świetle odnowionej liturgii penitencjalnej*; ta ostatnia praca napisana była pod kierunkiem ks. dr. Lucjana Baltera z ATK.

Sześcioletnie doświadczenia potwierdziły celowość istnienia Studium Teologiczno-Pastoralnego i Punktu Konsultacyjnego Studium Zaocznego Wydziału Teologicznego ATK dla kapłanów diecezji płockiej i roszą dobre nadzieje na dalszy jego rozwój.